

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФАКУЛТЕТ МЕДИЦИНСКИХ НАУКА

UNIVERSITY OF KRAGUJEVAC
FACULTY OF MEDICAL SCIENCES

ИНТЕГРИСАНЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ ФАРМАЦИЈЕ

B22 - Медицинска хемија 2

Антагонисти калцијума

Проф. др Слободан Новокмет

Седма недеља наставе

Зимски семестар школске 2017 / 2018. године

Антагонисти калцијумских канала

Антагонисти калцијумских канала се користе за лечење хипертензије (осим нимодипина), ангине пекторис, хеморагије, као и у терапији појединих типова аритмија.

Своје дејство остварују везујући се за специфично место лоцирано на α_1 подјединици L-типа калцијумских канала. Делују тако што изазивају вазодилатацију.

Начејшћи нежељени ефекте који настају су:

- едем, хипотензија, назална конгестија, главобоља и вртоглавица;
- бол у грудима, тахикардија (1,4-дихидропиридински деривати);
- брадикардија и AV блок (верапамил, дилтиазем).

Антагонисти калцијумских канала

На основу хемијске класификације, разликујемо:

1. **Фенилалкиламине**

I генерација – верапамил

II генерација – анипамил, *бепридил

2. **Бензотиазепине**

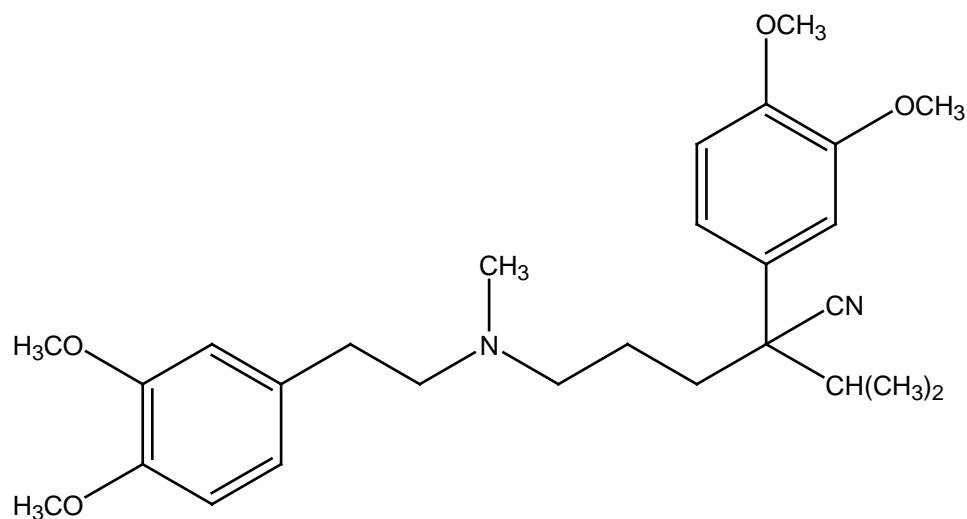
I генерација – дилтиазем

3. **1,4-дихидропиридинске деривате**

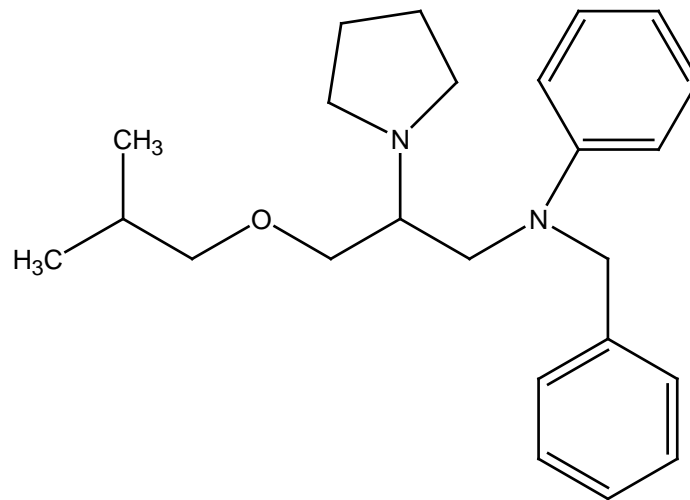
I генерација – нифедипин

II генерација – амлодипин, клеvidипин, фелодипин, исрадипин, никардипин, нимодипин, низолдипин

Прва генерација антагониста калцијумских канала

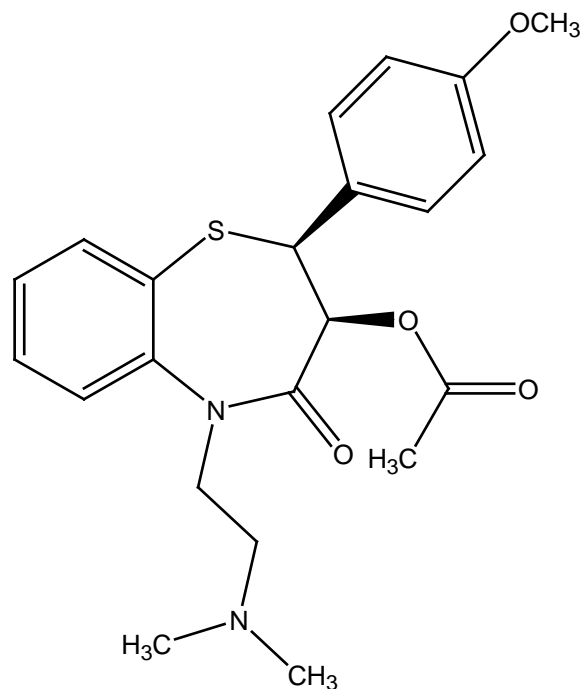
Верапамил
(фенилалкиламин)

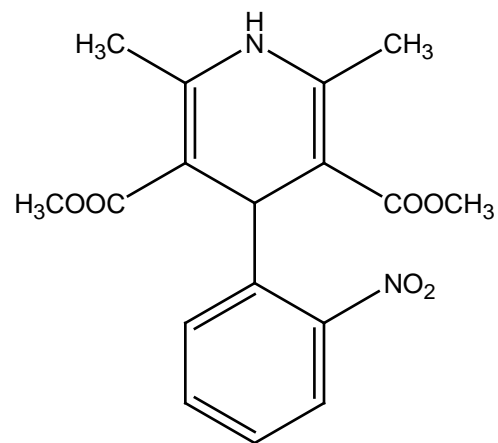
*Бепридил
(диаминопропанол етар)

*бепридил се често сврстава у прву генерацију диаминопропанол етара.

Прва генерација антагониста калцијумских канала

Дилтиазем
(бензотиазепин)

Нифедипин
(1,4-дихидропиридински дериват)

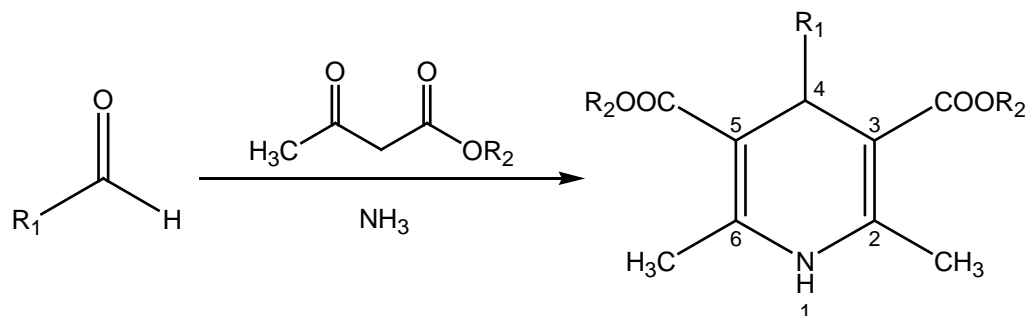
1,4-Дихидропиридински деривати антагониста калцијумских канала

Први пут су описани 1882. године у раду *Hantzsch*-а и сарадника који су користили дихидропиридине за синтезу супституисаних пиридина. Зато се називају и *Hantzsch*-ова једињења.

Педесет година касније, интересовање за ову групу хемијских једињења је порасло због открића да је прстен 1,4-дихидропиридина одговоран за „трансфер водоника“, који обавља коензим NADH.

70их година прошлог века испитане су фармаколошке особине 1,4-дихидропиридина (*Hantzsch*-ових једињења).

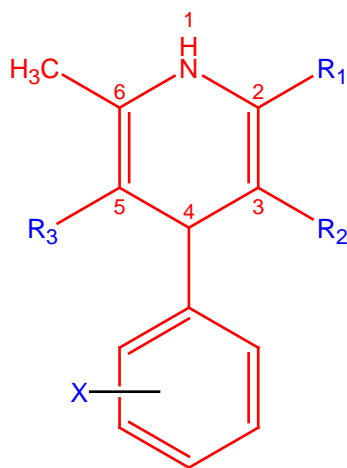
1,4-Дихидропиридински деривати антагониста калцијумских канала

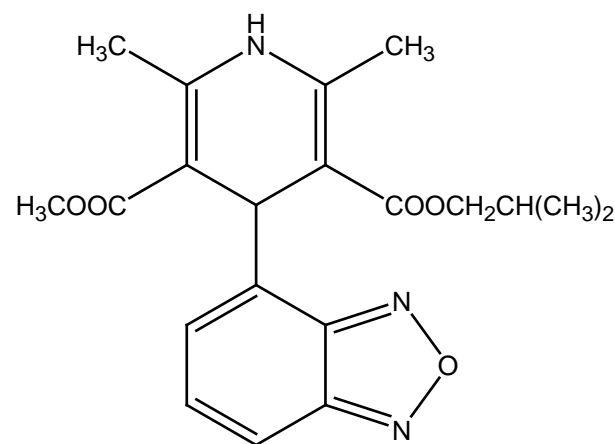
Hantzsch-ова синтеза 1,4-дихидропиридина

Hantzsch-овом реакцијом настају симетрична једињења у којима су оба естра и супституенти у позицији C2 и C6 идентичне структуре. Променом супституције у позицији C4, C3 и C5, C2 и C6 и N1 потврђене су структуре које поседују одговарајућу активност.

1,4-Дихидропиридински деривати антагониста калцијумских канала

Општа структура

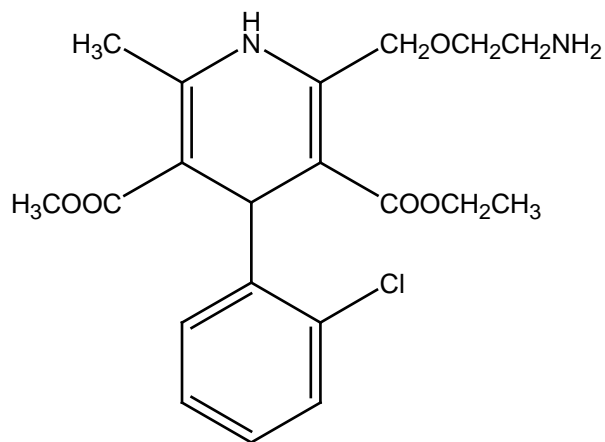

исрадипин

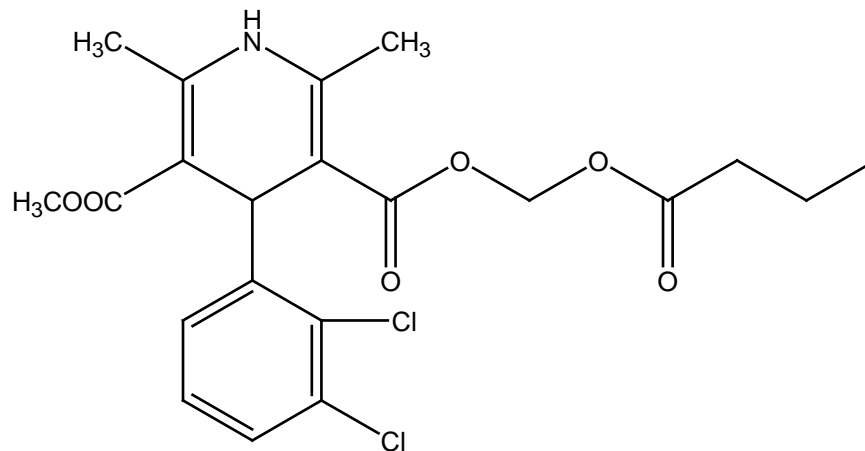
Једињење	R ₁	R ₂	R ₃	X
Амлодипин	CH ₂ O(CH ₂) ₂ NH ₂	COOCH ₂ CH ₃	COOCH ₃	2-Cl
Клевидипин	CH ₃	COOCH ₂ COO-nC ₃ H ₇	COOCH ₃	2-Cl ₂
Фелодипин	CH ₃	COOCH ₂ CH ₃	COOCH ₃	2,3-Cl ₂
Никардипин	CH ₃	COO(CH ₂) ₂ N(CH ₃) CH ₂ C ₆ H ₅	COOCH ₃	3-NO ₂
Нимодипин	CH ₃	COOCH ₂ CH ₂ OCH ₃	COOCH(CH ₃) ₂	3-NO ₂
Низолдипин	CH ₃	COOCH ₂ CH(CH ₃) ₂	COOCH ₃	2-NO ₂

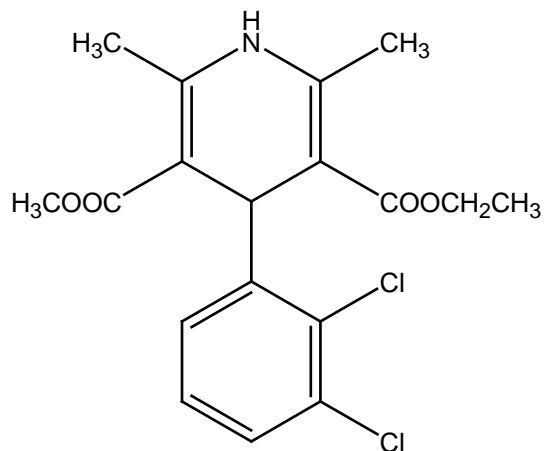
1,4-Дигидропиридински деривати антагониста калцијумских канала

амлодипин

клевидипин

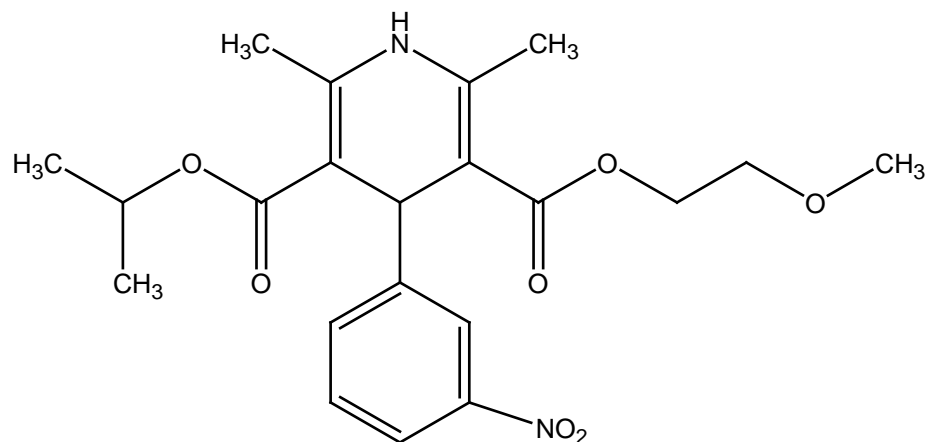

фелодипин

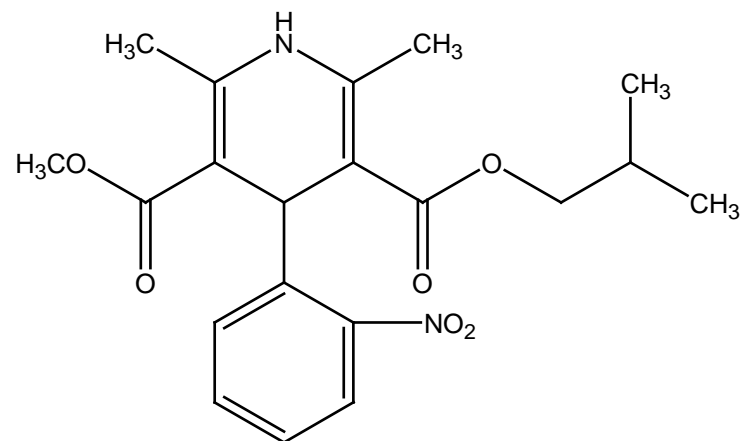

никардипин

1,4-Дихидропиридински деривати антагониста калцијумских канала

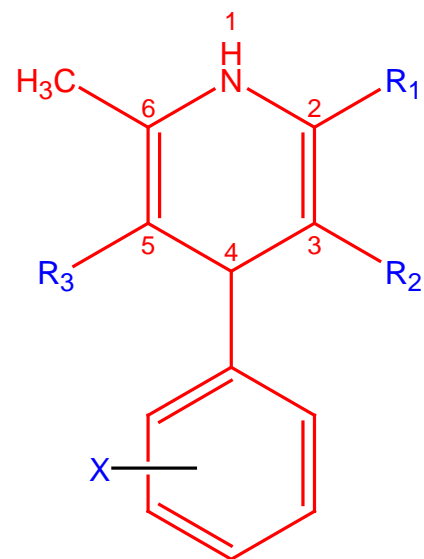
нимодипин

низолдипин

SAR приступ за деривате 1,4-дихидропиридина

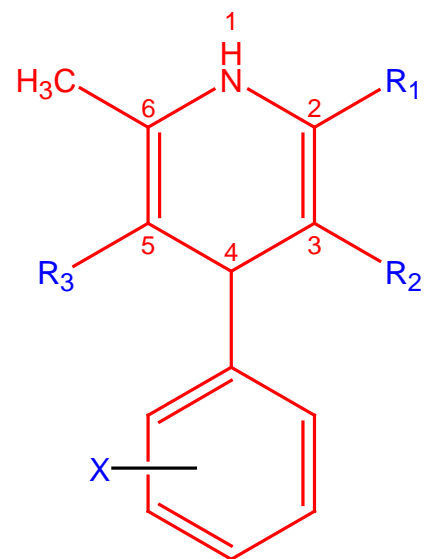
- Супституцијом ароматичног прстена у позицији C4 фаворизује се активност.
- Хетероароматични прстенови (пиридини) индукују сличан терапијски ефекат али се не користе због токсичности која је утврђена на експерименталном анималном моделу.
- Такође, супституција хетероароматичног система у позицији C4 малим, непланарним алилним или циклоалкилним групама смањује активност.

Општа структура

SAR приступ за деривате 1,4-дихидропиридина

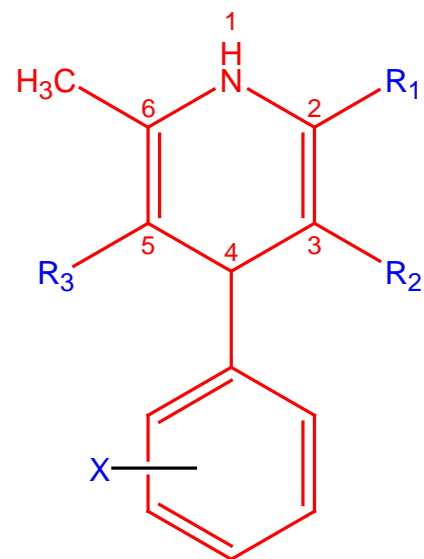
- Супституција ароматичног прстена (X) има значај у погледу величине и позиције, а мање је значајна за електронске особине молекула лека.
- *Орто*- или *мета*- супституисани деривати показују оптималну активност у односу на деривате који су несупституисани или садрже супституент у *пара*- позицији код којих је активност смањена.
- И поред чињенице да сви терапијски значајни 1,4-дихидропиридини садрже *орто*- и/или *мета*- електрон-привлачеће супституенте ова чињеница није обавезан захтев у SAR принципу.

Општа структура

SAR приступ за деривате 1,4-дихидропиридина

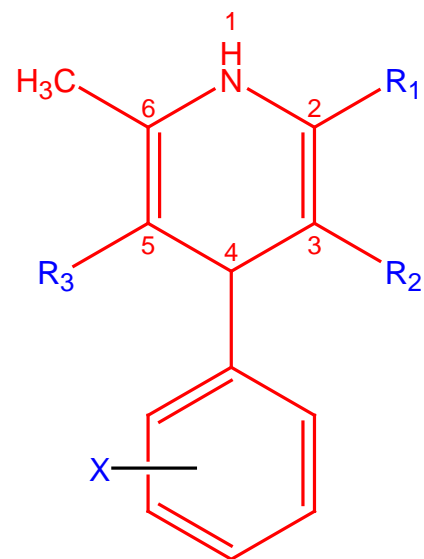
- Деривати са електрон-донорским супституентима такође поседују одговарајућу активност.
- Значај *орто*- и *мета*-супституената је у волуминозности која треба да обезбеди конформацију 1,4-дихидропиридина такву да је ароматични прстен супституисан у C4 положају перпендикуларан са 1,4-дихидропиридинским прстеном.
- Ова перпендикуларна конформација представља основу конформацију за активност 1,4-дихидропиридинских деривата.

Општа структура

SAR приступ за деривате 1,4-дихидропиридина

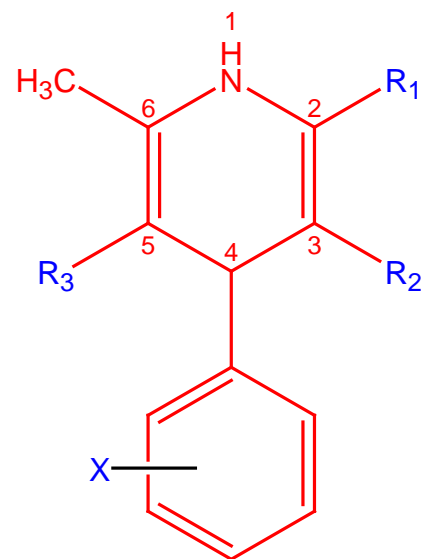
- 1,4-дихидропиридински прстен је неопходан за активност лекова из ове групе.
- Супституција у N1 позицији прстена или употреба оксидованог цикличног система (пиперидин) или редукованог цикличног система (пиридин) драстично смањује или елиминише активност.
- Када естарски супституенти у C3 и C5 позицији нису идентични, C4 угљеник постаје асиметричан (хиралан).

Општа структура

SAR приступ за деривате 1,4-дихидропиридина

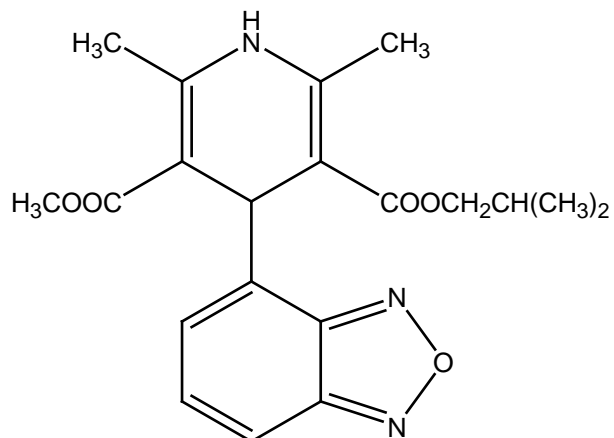
- Естарски супституенти у позицији C3 и C5 обезбеђују оптималну активност.
- Остали електрон-привлачећи супституенти умањују антагонистичку активност и индукују агонистичку активност.

Општа структура

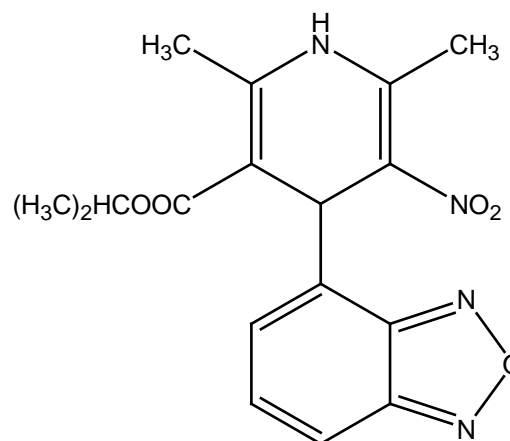
SAR приступ за деривате 1,4-дихидропиридина

- Заменом C3 естарског супституента у структури исрадипина нитро групом добија се агониста калцијумских канала.
- Из наведеног разлога, термин „модулатори калцијумских канала“ је прикладнији за деривате 1,4-дихидропиридина.

исрадипин

(антагониста калцијумских канала)

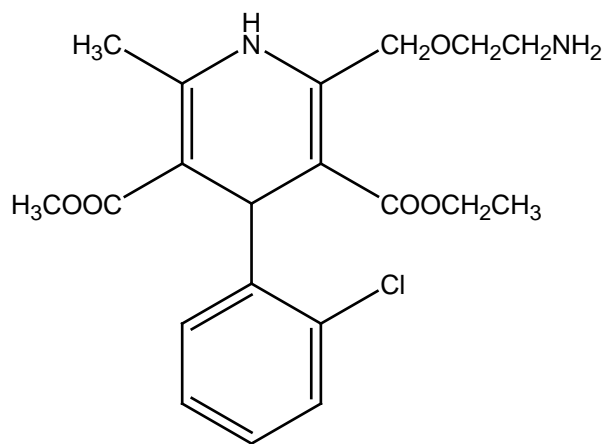
PN 202.791

(агониста калцијумских канала)

SAR приступ за деривате 1,4-дихидропиридина

- Осим амлодипина сви деривати 1,4-дихидропиридина садрже метил групе у позицији C2 и C6.
- Већа потентност амлодипина у односу на нифедипин указује да рецептори за 1,4-дихидропиридинске деривате могу прихватити и веће супституенте на овим позицијама, као и да је појачана активност резултат промене супституенаната у овим позицијама.

амлодипин

Физичко-хемијске особине антагониста калцијумских канала

Верапамил, дилтиазем и деривати 1,4-дихидропиридина спадају у органске слабе базе.

Верапамил (pK_a 8,9) и дилтиазем (pK_a 7,7) садрже терцијарну амино групу у својим структурама и зато се при физиолошкој pH вредности налазе у јонизованом облику.

Деривати 1,4-дихидропиридина се при физиолошким pH вредностима налазе у нејонизованом облику због резонантног ефекта пиридинског прстена. 1,4-дихидропиридински прстен амлодипина и никардипина се налази у нејонизованом облику, али је амино група бочног низа јонизована при физиолошким pH вредностима.

Физичко-хемијске особине антагониста калцијумских канала

Антагонисти калцијума су липосолубилни и добро се апсорбују након *per os* примене. Деривати 1,4-дихидропиридина су липосолубилни без обзира да ли се ради о онима који садрже волуминозније естарске групе или дисупституисане ароматичне циклусе (нифедипин и низолдипин).

Сви антагонисти калцијума осим нифедипина у структури садрже барем један хирални С-атом и у терапији се користе као рацемске модификације (смеше). S-(-)-енантиомери верапамила и других фенилалкил амина су потентнији него R-(+)-енантиомери.

Активност дилтиазема је условљена геометријском изомеријом ацетил естра и супституисаног фенилног прстена у *cis*-положају.

Лек	<i>per os</i> БР (%)	Активни метаболити	$t_{1/2}$ (h)	Главни пут елиминације
Фенилалкиламини				
Верапамил	20-30	норверапамил	3-7 (IR); 12 (SR)	Преко урина (70%) Преко фецеса (16%)
Бензотиазепини				
Дилтиазем	40-60	деацетилдилтиазем	3-4,5 (IR); 4-9,5 (SR); 3,4 (IV)	Преко урина (35%) Преко фецеса (60-65%)
1,4-дихидропиридински деривати				
Амлодипин	64-90	/	35-50	Преко урина (60%) Преко фецеса (20-25%)
Клевидипин	/	/	0,15	Преко урина (63-74%) Преко фецеса (7-22%)
Фелодипин	10-25	/	11-16	Преко урина (70%) Преко фецеса (10%)
Исрадипин	15-24	/	8	Преко урина (60-65%) Преко фецеса (25-30%)
Никардипин	35	/	2-4	Преко урина (60%) Преко фецеса (35%)
Нифедипин	45-75 (86)	/	2-5(IR); 7(SR)	Преко урина (60-80%) Преко фецеса (15%)
Нимодипин	13	/	8-9	Преко урина
Низолдипин	5	Хидроксиловани аналог	7-12	Преко урина (70-75%) Преко фецеса (6-12%)

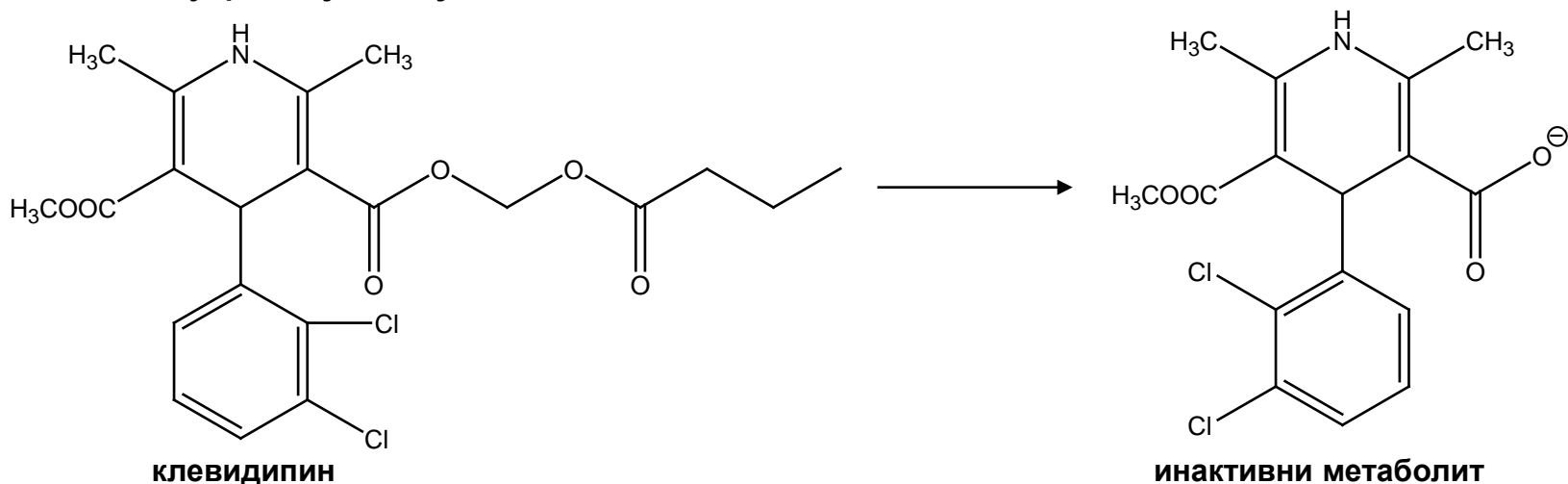
БР - биорасположивост; IR - ослобађање одмах након примене;
SR - одложено ослобађање; IV - интравенска примена.

Метаболизам антагониста калцијумских канала

- ☑ Сви антагонисти калцијумских канала подлежу метаболизму приликом првог проласка кроз јетру.
- ☑ Овај метаболизам је катализован изоензимом цитохром Р450 3А4.
- ☑ Од значаја је и чињеница да неки антагонисти калцијума могу да инхибирају CYP3A4.

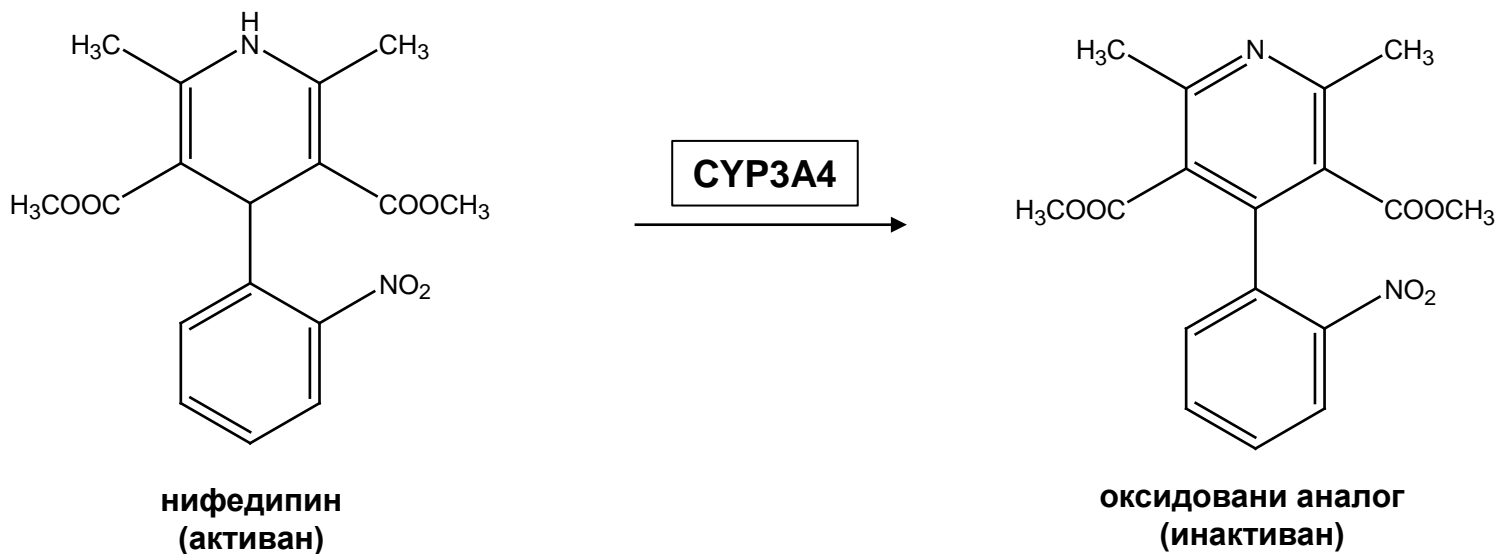
Метаболизам антагониста калцијумских канала

- Клевидипин је првенствено дизајниран да поседује ултракратко време дејства.
- У току интравенске инфузије, клевидипин испољава антихипертензивно дејство у року од 2 до 4 минута.
- Брза естарска хидролиза инаktivира клевидипин што му омогућава да се користи код пацијената са реналном и/или хепатичком инсуфицијенцијом, без подешавања дозе.

Метаболизам антагониста калцијумских канала

- Остали деривати 1,4-дихидропиридина подлежу оксидативном метаболизму.
- Код већине, дихидропиридински прстен се почетно оксидује до инактивних пиридинских аналога, који се даље трансформишу хидролизом, коњугацијом и додатном оксидацијом.

Метаболизам антагониста калцијумских канала

- Низолдипин осим наведених биотрансформација подлеже и хидроксилацији изобутилестарске групе, при чему настаје активан метаболит (10% од активности низолдипина).
- Верапамил се метаболише до N-деметилованог производа норверапамила који задржава 20% активности верапамила и може да достигне или пређе концентрацију верапамила у плазми.
- S-(-)-верапамил у већој мери подлеже метаболизму првог пролаза у јетри у односу на његов мање активан R-(+)-изомер. Ова чињеница је значајна зато што када се верапамил примени интравенски продужава PR интервал на електрокардиограму у много већем обиму него након *per os* примене. То је због тога што се поменути фаворизовани метаболизам активнијег енантиомера не одвија након парентералне примене.

Метаболизам антагониста калцијумских канала

- Дилтиазем се хидролизује до деацетилдилтиазема.
- Метаболит (деацетилдилтиазем) поседује 25-50% вазодилататорног ефекта дилтиазема и присутан је у плазми у концентрацији од 10-45% у односу на дилтиазем.